

Samota

ANGELO SCARANO

Mgr. Angelo Scarano, Th.D., S.S.L.
Katedra biblických věd a starých
jazyků

*Bible nepředkládá
negativní obraz
samoty, spíše
několikvrstevnatý
a s různými odstíny.*

Současná doba, především vinou pandemie, nás obdařila darem nežádaným, nevytouženým, nelákovým, ba dokonce pro mnohé nežádoucím – samotou. Vždyť co je dobrého na samotě? Proč ji (ne)vyhledávat? Nejsme snad společenskými bytostmi? Není snad snazší žít vedle druhého, navzájem si pomáhat? Nebyla snad kvůli tomu stvořena žena, aby byla po boku muže, vždyť „není dobré, aby člověk zůstal sám“ (Gn 2,18)?

Bible nepředkládá negativní obraz samoty, spíše několikvrstevnatý a s různými odstíny. Tento motiv je přítomný v životě několika biblických velikánů. Jmenujme Jákoba a jeho noční zápas u Jaboku, Mojžíše osamocené na hoře, Eliáše na poušti a na hoře Chorebu, Ježíše modlícího se na poušti či na opuštěných místech, Pavla ve vězeních. Vedle těchto příkladů fyzické samoty zmiňme i osobnosti prožívající samotu vnitřní: Jeremiáše, Joba.

Co můžeme vyčíst z těchto zkušeností?

O samotě „ožívají“ *vnitřní* démoni: pochybování o sobě, o smyslu svého života, rezignace (viz Eliášovo „Vezmi si můj život, nejsem lepší než moji otcové“, 1 Král 19,4), černý pohled na svět a na druhé („Zůstal jsem sám“, 1 Král 19,10), hořkost až nenávisť („Kéž uvidím tvou pomstu nad nimi“, Jer 20,12), nepřijetí vlastního života („Proklet den, kdy jsem se narodil... Proč mě nezabil ještě v lůně, aby se mi matka stala hrobem a břicho jí zůstalo navždy těhotné? Proč jen jsem vyšel z lůna matčina? Abych zakoušel jen trápení a žal? Aby mi život v hanbě vyprchal?“, Jer 20,14.18). Někdy to jsou i démoni *vnější*, tajemné bytosti odlišné od člověka: to je v případě Ježíšových pokušení na poušti (Mt 4,1–11). Dá se tvrdit, že hlasy těchto démonů (vnitřních či vnějších) jsou v běžném životě „přehlušeny“ vnějšími podněty: o samotě najednou vydávají řev jako šelmy. Velmi lapidárně je to vidět u starých lidí: ve stáří, o samotě se vynoří negativní vzpomínky na různé lidi, zranění a neodpuštění nebo zahořklost kvůli životním neúspěchům. Všechny tyto zážitky byly doposud zakryté činností a společenským životem: o samotě stáří se tyto nezahojené rány otvírají.

To byly negativní stránky samoty, zkušenosti s „démony“. Tyto zážitky s pouští však umožňují i něco pozitivního: nové poznání ne démonů, ale andělů (Eliáš, Ježíš), nebo dokonce samého Boha (Jer 20,13: „Zpívejte Hospodinu, vzdejte mu chválu! On zachraňuje život ubohému z rukou zločinců“). To je také ten nejhlubší důvod, proč mnozí utíkali a utíkají do samoty: kvůli Bohu, s voláním na rtech „Bože, hledám tvou tvář“ (Ž 27,8). Prázdnota samoty se může naplnit novou přítomností. Poznání vlastní chudoby se může stát poznáním Boží moci. Odloučenost od lidí umožňuje zakoušet novou blízkost Boží. A dokonce – nepřítomnost lidí vede k novému společenství s nimi, na jiné bázi než v běžném životě. Tuto zkušenost potvrzuje velký učitel mnišského života Evagrius Pontikus: „Mnich je ten, kdo je odloučen ode všech a harmonicky spojen se všemi“ (*O modlitbě* 124). Koneckonců, pokud autentické prožití samoty vede k novému společenství s Bohem, tak samo sebou i s druhými. To názorně vysvětluje jiný mnich a věhlasný učitel duchovního života, Doroteus z Gazy, když uvádí tento příklad: Pokud Bůh symbolizuje slunce, z kterého prýští paprsky, na nichž se nacházíme my lidé (více nebo méně blízko slunci), tak platí, že čím víc se přibližujeme ke slunci, tím víc i jedni druhým (*Duchovní poučení* 6,77–78). Jen nesprávně prožívaná samota se stává osamoceností, která není přínosná, vždyť není dobré, aby člověk byl sám: to by bylo proti jeho přirozenosti, je přece „zoon politikon“, tvor společenský!

Paradoxně lze tedy tvrdit, že útek od lidí... je útekem k Bohu a k lidem, nově nalezeným! Ztráta implikuje nalezení, prázdnota nové naplnění.

Nemůžeme opomenout další důležitý vztah, a to k sobě samým. O samotě člověk odkládá masky o sobě, nesprávné představy o tom, jaký je. Vždyť samota je nemilosrdná a bezlítostně z nás strhává faleš. Ale to má naštěstí i pozitivní aspekt: nalezení sebe, své skutečné tváře. Neautentičnost bytí je vystřídána autentickým bytím – tím, že se člověk stává sám sebou. A to díky přebývání s tím, který je tím nejautentičtějším Bytím.

Tento proces se dá vyjádřit slovem „proměna“, „metamorfósis“: odkládání falešného „já“, přijímání skutečné identity – nového lidství podle Boží podoby. Koneckonců podle učitelů křesťanského Východu je právě připodobnění a zbožštění cílem duchovního života. To je názorně vidět na Mojžíšovi, (Ex 34,28-30):

„Mojžíš byl s Hospodinem čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Byl tam bez chleba a bez vody. Slova smlouvy, totiž Desatero, zapsal na desky. Cestou z hory Sinaj nesl Mojžíš v rukou dvě Desky svědectví. Mojžíš ale nevěděl, že mu od rozhovoru s Hospodinem září tvář. Když pak Áron a všichni Izraelité Mojžíše spatřili, hle, tvář mu zářila tak, že se k němu báli přiblížit.“

Mojžíšovi zářila tvář po prodlévání o samotě s Hospodinem... a to se mu nestalo pouze jednou, ale opakovaně, po každém setkání s Bohem (Ex 34,34–35).

O samotě Mojžíš neměl na koho pohlédnout, leč na Hospodina: hleděl na Světlo, a proto se sám stával světlem, zářil. A toto světlo z něj zářilo i v podobě Božích slov.

Něco podobného čteme u sv. Pavla (2 Kor 3,16-18):

„Jakmile se člověk obrátí k Pánu, rouška mizí. Pán je Duch, a kde je Pánův Duch, tam je svoboda. My všichni s odkrytou tváří jako v zrcadle odrážíme Pánovu slávu a tehdy jsme Pánovým Duchem proměňováni k jeho obrazu, od slávy k slávě.“

Na závěr velmi působivé svědectví od někoho, kdo prožíval autentickou samotu a právě díky ní a v ní vytěžil nádherné plody. Toto svědectví se vztahuje hlavně na ty, kdo žijí jako mniši, ale odvozeně i na ty, kdo jsou o samotě (řecké slovo „monachos“, „mnich“, znamená „ten, který je sám“):

„Mnich je ten, kdo se nesměšuje se světem
a prodlévá neustále pouze s Bohem.
Vidí a je viděn,
miluje a je milován
a osvícen nevýslovným způsobem se stává světlem.
Oslavován myslí si, že je čím dál chudší.
A poté, co se stal vnitřním člověkem, žije jako cizinec.“
(Symeón Nový Teolog, *Hymny* 3,1–6)

Krajina, Aelbert Cuyp, 1635–1691

